

DE BLAUWE REIGER: BEWONER VAN STADSPARKEN EN MOERASBOSSEN

Peter de Jong

Het klinkt misschien raar, maar de Blauwe Reiger mag zich verwant noemen met vogelsoorten als Huismus en Spreeuw. Deze verwantschap is echter niet gebaseerd op ornithologische uitgangspunten: de overeenkomst zit in het feit dat iedereen deze vogelsoort kent, vooral omdat hij zich, evenals spreeuw en mus, zo bijzonder goed heeft aangepast aan het door mensenhanden gevormde stedelijke milieu. Toch is deze reigersoort ook nog steeds te vinden in zijn oorspronkelijke habitat: afgelegen moerasbossen, die nu vrijwel overal in Nederland als reservaat worden beheerd.

Overal waar visrijk, niet te diep water is te vinden zal men de soort kunnen aantreffen. Daarom wordt hij vaak kortweg reiger genoemd; onterecht overigens, want in Nederland zijn nog zo'n zestal reigersoorten als broedvogel te vinden. Daarmee zijn er dus van de negen Europese reigersoorten zeven broedvogel van Nederland, variërend van algemene tot zeer incidentele broeder.

In een van de vorige Fitissen stond een artikel over de verspreiding en aantalsontwikkeling (1983-1989) van de Blauwe Reiger in onze regio. In dit artikel komen o.a. voedselkeuze en broedgedrag aan bod.

Bescherming en onderzoek

Gegevens in de vroege geschiedschrijving betreffende het voorkomen van Blauwe reigers zijn schaars. Het kan echter niet anders dat reigers onze lage landen sinds mensenheugenis hebben bevolkt. Namen als 't Reygersbosch' getuigen, gezien de oude spelling, al van de aanwezigheid van een broedkolonie in vroeger dagen. In de geschriften werd al melding gemaakt van de broedkolonie bij Berkenrode in 1492 en aanwezigheid van een reigerkolonie gold voor de grondeigenaren in vroeger dagen als een begerenswaardig bezit.

Min of meer systematische tellingen van reigers werden pas aan het begin van deze eeuw uitgevoerd door de Commissie Reigers en Aalscholvers, die de veronderstelde schadelijkheid van de soort moest onderzoeken. Ook daarvoor zijn er beschrijvingen bekend van kolonies met soms meer dan duizend nesten. Een kolonie van een dergelijke omvang kunnen wij ons vandaag de dag niet meer voorstellen. Zelf ben ik al redelijk onder de indruk van de kolonie op het

landgoed Waterland te Velsen met zo'n zestig à zeventig nesten. Tot in 1938 was er op het direct aangrenzende landgoed Beeckesteyn echter nog een kolonie met zo'n 500 nesten te vinden. Er is nadien veel veranderd

De eerste systematische landelijke telling dateert van 1925. Nadien zijn landelijke tellingen een paar keer herhaald en sinds 1972 wordt de stand elk jaar geteld (Sovon).

Blauwe Reigers zijn tot in het recente verleden hardnekkig vervolgd vanwege hun veronderstelde schadelijkheid. Na de strenge winter van 1963 was de stand in Nederland teruggelopen tot 3500 paar. Een absoluut dieptepunt, maar als gevolg hiervan is de soort sindsdien volledig beschermd en kon herstel optreden. In 1975 werden er zelfs 11.000 bezette nesten geteld op 241 broedplaatsen. Sindsdien schommelt het aantal tussen de 10.000 en 11.000 nesten, waarbij de provincies Noord- en Zuid-Holland en Friesland de hoogste aantallen kennen (1975: Noord-Holland 92 paar per 100 km²).

Voedselkeuze

Een van de mogelijkheden om informatie te krijgen over wat voor dierlijk voedsel een bepaalde vogelsoort tot zich neemt, is onderzoek aan de zogenaamde braakballen: dit zijn de onverteerde delen van prooidieren die door de vogel als bal (letje) worden uitgebraakt. Een braakbalonderzoek bij de Blauwe Reiger laat vooral resten zien van kleine zoogdieren zoals veldmuizen, woelratten, mollen e.d. en ook resten van vogels, waarbij soms exemplaren van aanzienlijke omvang worden verorberd.

Toch geeft braakballenonderzoek alléén een vertekend beeld van het dieet van de Blauwe Reiger. Immers, we kennen de soort eerst en vooral als visser (of als dankbare afnemer van door sporthengelaars gevangen vis). De maagsappen van een Blauwe Reiger zijn echter zo sterk dat zowel vis als visgraat snel en volledig worden verteerd. Vis is het hoofdbestanddeel van het voedsel, vooral in het late voorjaar en de zomer, wanneer de jongen op het nest gevoerd worden. Het aandeel van zoogdieren en vogels in het dieet wordt belangrijker als vis een moeilijk bereikbare prooi begint te worden, bijv. door sterk ontwikkelde waterplantengroei in de zomer of ijs in de winter.

Ook insekten en andere ongewervelde dieren kunnen een onderdeel van het dieet vormen en daar waar reigers in brak of zout water foerageren eten ze ook garnalen en krabben. Hoofdzaak is dat het voedsel dierlijk moet zijn en daarbij blijkt de Blauwe Reiger zo nu en dan ook een aaseter te zijn.

Doordat reigers de opening in de bek aanzienlijk kunnen verbreden kunnen ook omvangrijke prooien genuttigd worden. Een volwassen exemplaar eet per dag zo'n 300 tot 500 gram voedsel; dit is 10 à 20 % van zijn eigen gewicht.

Een reiger is een zogenaamde zichtjager. Voorzichtig stapt de vogel door het water of staat tijdenlang schijnbaar roerloos aan de waterkant te wachten om dan plotseling toe te schieten. Juist door deze wijze van jagen heeft hij ondiep, visrijk water nodig en dat is met name in het veenweidelandschap nog rijkelijk aanwezig. Het is dan ook niet toevallig dat juist in die provincies met uitgestrekte veenweidegebieden (Noord-, Zuid-Holland en Friesland) de Blauwe Reiger het best vertegenwoordigd is.

Koloniebroeden

Wie een Blauwe reiger eenzaam aan de rand van een poldersloot ziet vissen zal in eerste instantie niet vermoeden dat de soort bij uitstek een koloniebroeder is. Buiten de kolonie zijn de vogels tegenover soortgenoten immers zeer onverdraagzaam, met uitzondering van de verzamelplaatsen (de zogenaamde "soos").

Kennelijk biedt het broeden in een kolonie toch voordelen, zoals alle gedrag in de natuur een functie of betekenis heeft, opdat de soort met succes kan voortbestaan. Broeden in kolonieverband kan een voordeel zijn in verband met het gezamenlijk optreden tegen rovers. Juist bij de Blauwe reiger is echter vastgesteld dat zij noch hun nest, noch hun jongen verdedigen. Toch heeft ook bij deze soort het broeden in een kolonie nut; vermoedelijk is een van de functies van een kolonie dat zij opvallend is, waardoor rondzwervende reigers zo'n kolonie (en daarmee een mogelijke partner) gemakkelijk kunnen vinden.

Een zachte winter als de afgelopen winter stelt ons in staat de vorming van een reigerkolonie al vroeg in het voorjaar waar te nemen. Eind januari waren in de kolonie in Waterland al weer enige exemplaren op de nesten aanwezig. In het kale, winderige park-

bos van dit landgoed, waar verder nog weinig aan het voorjaar doet denken, is dit dan een eerste voorbode. Voorzichtig begint de eerste paarvorming, waarbij het mannetje met rauwe kreten, staande op of nabij een nest een vrouwtje probeert te lokken. Komt een wijfje in de buurt, dan begint het mannetje met een indrukwekkende lokceremonie; dit alles met de bedoeling het wijfje naar het nest te lokken. Merkwaardig is dat het wijfje in eerste instantie allerminst vriendelijk wordt bejegend zodra zij op het nest komt. De buiten de broedtijd solitair levende reigers hebben de tijd nodig om aan elkaar te wennen en elkaars aanwezigheid te accepteren. Is zo'n periode achter de rug en accepteren de partners elkaar, dan vindt tenslotte de paring plaats, waarna het leggen van de eieren en het broeden kunnen beginnen.

Doordat de nesten over een periode van meerdere jaren worden gebruikt ontstaan vaak imposante bouwsels. De eerst gearriveerde paren nemen de bestaande nesten in gebruik en als de kolonie "vol" is gaan nieuwe broedparen over tot het bouwen van nieuwe nesten. Deze zijn klein en soms zelfs nog doorzichtig. We spreken dan van "duivenplatjes" en uit deze nesten valt in de loop van het broedseizoen een eventuele uitbreiding van de kolonie goed af te lezen.

Begin april is de kolonie in principe op sterkte (soms later, afhankelijk van de voorafgaande winter). De beide partners bebroeden de eieren en in april zijn er al vaak jongen in de nesten te vinden.

Het legsel bestaat uit vier, soms drie of vijf eieren, die met tussenpozen van een dag worden gelegd en vier tot vijf weken worden bebroed. Daarna hebben beide ouders er een hele klus aan om de jongen groot te brengen. Althans, zoveel jongen als mogelijk is: doordat de jongen met tussenpauzes zijn geboren, is de start en daardoor de groei van elk jong ongelijk. Alleen in zeer voedselrijke jaren, waarbij dan bovendien de kolonies niet hun maximale bezetting hebben, zullen de reigers er in slagen al hun jongen groot te brengen. In de andere jaren sterft één of meer van de laatst uitgekomen jongen.

Na 6 à 7 weken kunnen de jongen vliegen en in mei kunnen we de eerste vliegvlugge jongen al aantreffen in de omliggende polders of in de "soos" in de nabijheid van de kolonie.

Mislukt een eerste broedsel, dan valt het broedpaar uiteen en zullen de partners een nieuwe kandidaat gaan zoeken. Een tweede broedpoging is dan niet ongebruikelijk, waardoor er soms nog tot in juli bezette nesten in de kolonies te vinden zijn.

De broedkolonie in Waterland leent zich bijzonder goed om reigers in kolonieverband te observeren. Een bezoekje aan dit landgoed komend voorjaar is alleen daarom al zeer de moeite waard.

Literatuur

- Blok A. & T. Dybro, 1980. De Blauwe Reiger. Kosmos Vogelmonografieën, Amsterdam.
- SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. Sovon, Arnhem.
- Teixeira, R.M. (ed.), 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Natuurmonumenten, 's Graveland.

Peter de Jong, Merwedestraat 54, 1972 VW IJmuiden

